

ปัจจัยของความสำเร็จ ในการให้เลือดแก่ผู้ป่วยธาลัสซีเมีย

เมื่อวันที่ 9 – 11 มีนาคม 2559 มีการประชุมสัมมนาวิชาการธาลัสซีเมียแห่งชาติ ครั้งที่ 21 ที่ จังหวัดขอนแก่น ธีมหรือแก่นของการประชุมเน้นไปในเรื่องปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการบริหารจัดการเกี่ยวกับธาลัสซีเมียในด้านต่างๆ ทั้งเรื่องการวินิจฉัยการรักษาและการควบคุมป้องกัน โรคธาลัสซีเมียชนิดรุนแรง (Collaborative Networks: Key Factors for Success) ในวันนี้ผู้เข้าร่วมประชุมคือแพทย์ พยาบาล เภสัชกร นักเทคนิคการแพทย์ นักวิทยาศาสตร์การแพทย์ นักวิจัยและบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่า 600 คน

หมอได้รับเชิญเป็นวิทยากรร่วมการอภิปรายหมู่ เรื่อง ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการรักษาด้วยการให้เลือด โดยมีการพูดถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จในการรักษาด้วยการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด โดยศาสตราจารย์ นายแพทย์สุรเดช หงส์อิง จากคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี และแพทย์หญิง ยุจินดา เล็กตระกูล จากโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ซึ่งแสดงให้เห็นความก้าวหน้าของการรักษาด้วยการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด อีกทั้งแสดงให้เห็นศักยภาพของแพทย์ที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนแพทย์ในกรุงเทพมหานครซึ่งพยายามช่วยกันพัฒนาการรักษาผู้ป่วยธาลัสซีเมียชนิดรุนแรงที่เกิดขึ้นมาแล้วให้ดีที่สุด

แม้ว่าการรักษาด้วยการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดหรือการเปลี่ยนยีน จะทำให้หายจากโรคธาลัสซีเมีย ดังที่หมอเคยเขียนถึงก่อนหน้านี้แล้ว การรักษาดังกล่าวยังมีข้อจำกัดหลายอย่างทั้งด้านผู้ให้เซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด (ในการรักษาด้วยการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด) และค่าใช้จ่ายที่สูงกับความจำกัดในอีกหลายเรื่อง การให้เลือดจึงยังเป็นหัวใจสำคัญในการรักษาผู้ป่วยธาลัสซีเมียที่มีอาการซีด

เลือดช่วยผู้ป่วยธาลัสซีเมียได้อย่างไร

เมื่อผู้ป่วยมีอาการซีดจะรู้สึกเหนื่อย อ่อนเพลีย ไม่มีแรง จะทำกิจกรรมในชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งการเรียน การทำงานและการประกอบกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากเม็ดเลือดแดงเป็นส่วนสำคัญในการนำออกซิเจนไปเลี้ยงเนื้อเยื่อต่างๆ ของร่างกาย เมื่อมีเลือดจางปริมาณเม็ดเลือดแดงลดลง การนำออกซิเจนเป็นไปไม่ได้เท่าที่ร่างกายต้องการ การให้เลือดจึงเป็นการเพิ่มตัวนำออกซิเจนไปให้ส่วนต่างๆ ของร่างกายได้มากขึ้น แก้อาการเหนื่อยได้ทันที เรียกว่าได้ผลทันตาเห็น

แต่ผลที่เรามองไม่เห็นด้วยตาแต่เกิดขึ้นจริงพิสูจน์ได้จากการวิจัยมีตัวชี้วัดที่เชื่อถือได้คือการให้เลือดในผู้ป่วยที่มีอาการซีดทั้งกลุ่มที่ซีดมาก และกลุ่มที่ซีดปานกลาง ให้ความเข้มข้นของเลือดใกล้เคียงปกติจะช่วยลดการทำงานในการสร้างเม็ดเลือดแดงจากไขกระดูกและจากอวัยวะที่ช่วยสร้างเม็ดเลือดแดงนอกไขกระดูก เช่น ตับ ม้าม

โรคธาลัสซีเมียมีผลทำให้ตับม้ามโต และมีการเปลี่ยนแปลงของกระดูกที่ชัดเจนคือหน้าตาเปลี่ยนแปลง ที่เรียกว่าหน้าตาธาลัสซีเมียโดย มีหน้าผาก กระดูกแก้ม และกระดูกที่เชิงอกด้านบนยื่นออกทำให้เห็นว่าดั่งงูมกแบน นอกจากนี้โพรงกระดูกซึ่งต้องทำหน้าที่สร้างเม็ดเลือดแดงให้พอกับความต้องการของร่างกายของผู้เป็นโรคจะกว้างออก ทำให้กระดูกบางหักง่ายการเจริญเติบโตต่ำกว่าเกณฑ์

การให้เลือดพิสูจน์ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวน้อยลง ผู้ป่วยมีหน้าตาเกือบปกติ การเจริญเติบโตดี ทำให้ภาพลักษณ์ของตนเองดีไม่เกิดปมด้อย ไม่รู้สึกแปลกแยก และการที่ม้ามไม่โตมาก ทำให้ไม่เกิดภาวะที่ม้ามทำงานมากเกินไปและทำลายเม็ดเลือดแดงมากขึ้นซึ่งภาวะดังกล่าวทำให้ผู้ป่วยซีดเกือบตลอดเวลา ต้องรับเลือดบ่อยมากขึ้น

การได้รับเลือดช่วยลดภาวะลิ่มเลือดในหลอดเลือดต่างๆ ลดการอุดตันของหลอดเลือดอย่างไรก็ตามการรับเลือดมีผลทำให้ธาตุเหล็กในร่างกายมากเกินไป ซึ่งธาตุเหล็กที่มากเกินไปจะต้องได้รับยาขับธาตุเหล็กเพื่อขับธาตุเหล็กส่วนเกินออกไม่เช่นนั้นธาตุเหล็กที่มากเกินไปมีผลทำให้อวัยวะต่างๆ เสียหายเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าการรักษาด้วยการให้เลือดนั้นมีทั้งผลดีและผลตามที่ไม่ต้องการ ทำอย่างไรจึงจะมีความสมดุลคือได้ประโยชน์จากการรับเลือดมากที่สุด และไม่เกิดอาการที่เป็นผลจากธาตุเหล็กเกิน

ความสำเร็จจากการรักษาด้วยการให้เลือดผู้รับเลือดต้องปลอดภัยจากเลือดด้วย นั่นคือไม่มีการติดเชื้อจากเลือด ไม่มีการสร้างภูมิคุ้มกันต่อต้านเลือดที่ได้รับรวมทั้งไม่มีการสร้างภูมิคุ้มกันต่อต้านเลือดของตนเองที่ทำให้ผู้ป่วยซีดมากขึ้น

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการรักษาโดยการให้เลือด จึงประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญคือ ส่วนของผู้รักษาได้แก่ แพทย์พยาบาล ทีมการรักษาส่วนต่างๆ ส่วนของผู้รับการรักษาคือผู้ป่วย บิดา มารดา ผู้ปกครอง ส่วนที่สำคัญมากที่จะทำให้มีเลือดปลอดภัยและเพียงพอคือธนาคารเลือดและแน่นอนที่ชาวธาลัสซีเมียต้องขอบคุณและจารึกไว้ในหัวใจไม่เสื่อมคลายคือผู้บริจาคโลหิต ส่วนสุดท้ายคือรัฐบาลและผู้บริหารที่มองเห็นความสำคัญของการรักษาผู้ป่วยที่เกิดขึ้นแล้วให้มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ มีคุณภาพชีวิตดี สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยสนับสนุนการรักษาให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาตามความจำเป็นตามข้อกำหนดในแบบแผนการรักษาตามมาตรฐาน ตลอดจนให้การสนับสนุนการป้องกันและควบคุมโรคธาลัสซีเมียชนิดรุนแรงให้เป็นรูปธรรมและยั่งยืน ซึ่งแม้ตัวผู้ป่วยเองถ้าเลือกได้ก็ไม่อยากเกิดมาทุกข์ทรมานจากโรคธาลัสซีเมียชนิดรุนแรง

ในส่วนของผู้ป่วยในปัจจุบันได้มีการเรียนการสอนตลอดจนการประชุมทางวิชาการให้ทันสมัยและติดตามการรักษาเพื่อให้ผู้ป่วยธาลัสซีเมียได้รับประโยชน์สูงสุด จึงเป็นหน้าที่ที่ผู้ป่วยจะพึงมารับการรักษาตามนัด ซึ่งนอกจากการให้เลือดแพทย์จะประเมินภาวะธาตุเหล็กเกินเป็นระยะเพื่อพิจารณาความจำเป็นในการรักษาภาวะธาตุเหล็กเกินร่วมด้วย มีการติดตามภาวะที่อาจเกิดตามจากการให้ยาขับธาตุเหล็ก ติดตามการทำงานของอวัยวะต่างๆว่ามีปัญหาหรือไม่และป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆ ติดตามผลตามจากการให้เลือดเป็นระยะ

เนื่องจากโรคธาลัสซีเมียเป็นโรคเรื้อรังทั้งตัวผู้ป่วยเองและบิดามารดาผู้ปกครองจึงต้องให้กำลังใจกันและกัน สร้างความเข้มแข็งที่จะอยู่กับโรคนี้ให้มีความสุขตามอัตภาพ อย่างที่หมอชอบพูดกับคนไข้ของหมอเสมอคือ ถ้าให้เลือกได้ คงไม่อยากจะเลือกที่จะต้องทุกข์ทรมาน แต่เมื่อเลือกไม่ได้ทำอะไรที่จะทำวันนี้ให้ดีที่สุด เพราะแม้จะเป็นโรคธาลัสซีเมีย หมอคิดว่าเรายังมีโอกาสดีกว่าคนอื่นอีกมากคนที่อาจเป็นโรคที่รุนแรงกว่าและทุกข์ทรมานมากกว่า อีกทั้งอาจไม่มีโอกาสฝันที่จะทำนั้น นี่ อย่างที่คนที่เป็นโรคธาลัสซีเมียทำได้

การมองโลกอย่างเข้าใจ อยู่กับความเป็นจริงและความพยายามที่จะทำดีที่สุดเท่าที่ทรัพยากรจะอำนวยจึงเป็นหัวใจสำคัญในการอยู่อย่างธาลัสซีเมีย

สำหรับธนาคารเลือดทั้งสภากาชาดไทยและสาขาทั่วประเทศ ได้มีการพัฒนาที่จะให้ผู้ป่วยธาลัสซีเมียได้รับเลือดใหม่ ได้รับเลือดที่ปราศจากเชื้อโรคต่างๆ โดยมีการพัฒนาเทคนิคต่างๆ ที่จะให้มีเลือดที่ปลอดภัยมากที่สุด และเนื่องจากผู้ป่วยธาลัสซีเมียต้องได้รับเลือดเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดการสร้างภูมิคุ้มกันต่อต้านเลือดที่ได้รับและเลือดของตนเอง ธนาคารเลือดจึงพยายามจัดหาหมู่เลือดที่เหมาะสมกับผู้ป่วยธาลัสซีเมียมากที่สุดและเอาเม็ดเลือดขาวออกให้มากที่สุด เพราะเม็ดเลือดขาวเองเป็นตัวการในการสร้างภูมิคุ้มกันของร่างกาย และเป็นทีหหลบซ่อนของเชื้อไวรัสบางชนิด

การที่ประเทศไทยมีนโยบายให้วัคซีนป้องกันไวรัสตับอักเสบบี แก่เด็กแรกเกิดทุกคน และการคัดกรองผู้ป่วยที่มีความเสี่ยงออกจากบริจาคเลือดก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในการป้องกันและลดการติดเชื้อจากการรับเลือดของผู้ป่วย

ทั้งหมดนี้ต้องขอบคุณผู้สนับสนุนนโยบายและให้งบประมาณให้การรักษาผู้ป่วยให้ดีที่สุดและป้องกันผู้ป่วยรายใหม่ที่จะเกิดมาทุกข์ทรมานจากโรคธาลัสซีเมียชนิดรุนแรงบุคลากรทุกภาคส่วนพยายามให้การรักษาที่ดีที่สุดแก่ผู้ป่วยธาลัสซีเมีย เพราะเรารักผู้ป่วยของเราและคุณคือคนสำคัญ